

NA D(R)UGI POGLED: POVIJEST, STANJE I PERSPEKTIVA FOTOTEKE MUZEJSKOGA DOKUMENTACIJSKOG CENTRA

TEA RIHTAR JURIĆ □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

sl.1.-2. Primjer muzeja kojeg više nema: Iseljenički muzej Zagreb (osnovan 1933., otvoren 1936. do 1941.), prikaz postava, 14 x 9 cm (x 2)

sl.3. Postav Ratnog muzeja i arhiva NDH na Jezuitskom trgu 4, Zagreb, 13 x 18 cm, snimljeno 1942. godine

sl.4. Meštrovićev Dom likovnih umjetnika - Muzej revolucije naroda Hrvatske (osnovan 16. listopada 1945. pod nazivom Muzej narodnog oslobođenja u Zagrebu, 1991. godine postao dio današnjeg Hrvatskog povijesnog muzeja), 13 x 18 cm

Na d(r)ugi pogled

Fototeka Muzejskoga dokumentacijskog centra (MDC-a) dokumentacijska je zbirka, a simpozij *Fotografska baština u muzejima* što ga je organizirao MDC potaknuo je na razmišljanje o njezinoj revalorizaciji – o drugom pogledu na zbirku, kao i o potencijalima da ona postane nukleus nove muzejske zbirke (povijesne, dokumentarne, umjetničke).

Ipak, održivost ideje o osnivanju zasebne muzejske zbirke upitna je zbog više razloga. Jedan od važnijih povezan je s politikom prikupljanja građe¹, dakle s dugoročnim planom obogaćivanja zbirke zasnovanim na stvarnim mogućnostima skupljanja. Kao što sa sjetom gledamo slike iz vlastite prošlosti, tako i zaustavljeni trenuci povijesti nekog muzeja s odmakom vremena po pravilu postaju vredniji, nezamjenjivi, pa se može očekivati (a i razumjeti) da se takvih svjedoka svoje prošlosti muzeji nerado odriču. Mogućnost stvaranja dokumentacijske zbirke digitalizirane građe (digitalnih kopija) u kojoj je informacija (bilo ona vizualna koju prenosi medij,

bilo opisna, koja je također nužna) ključni element zvuči kao jedno od jednostavnih rješenja. No promislimo li o istraživanju, prikupljanju, selekciji iz mnoštva muzeja koji – kako je na simpoziju spomenuto – raspolažu s više od milijun fotografija, pri čemu svakako treba uzeti u obzir činjenicu da veći dio (analognih) nije digitaliziran, a možda ni inventariziran, možemo zaključiti da je to ideja koja će se na jednostavan način (a možda i jedini mogući) moći ostvariti tek u nekoj bližoj ili, vjerojatnije, daljoj budućnosti.

U preuzimanju odgovornosti za ono što prikupljamo i čuvamo posebno se mora paziti na dalekosežne učinke, tj. na perspektivu zbirke, uzimajući u obzir buduće potrebe, bilo u smislu širine i dubine informacija, bilo u smislu kvalitete prikupljenog materijala. Taj zadatak često nije lak, niti su buduće potrebe katkad predvidive. Sa zbirkama fotografija (kao zbirkama sekundarne dokumentacije), posebice od ere digitalne fotografije, pojavljuje se problem hiperprodukcije fotografija (često, nažalost) upitne kvalitete, a čuju se i upiti čemu trošiti

¹ ICOM RECOMMENDATIONS (Ethics of Acquisitions, 1970.), <http://archives.icom.museum/acquisition.html#2> (posljednji pristup: 29. kolovoza 2018.).

energiju na prikupljanje i selekciju kad je *sve dostupno na netu* (iako baš i nije, odnosno možda danas jest, ali sutra neće biti). Jedno od pitanja koje treba postaviti u vremenu gomilanja digitalne fotografske građe jest je li baš sve važno i treba li se, odnosno mora li se baš sve skupljati, i za koga, odnosno što prikupljati danas da se ne izostavi ono što će biti važno i vrijedno za sutra. U prikupljanju imamo odgovornost stvaranja pouzdanoga i trajnog izvora podataka, pa treba osvijestiti činjenicu da dokumentiranje također ima svoju subjektivnu dimenziju: ono što danas promatramo kao značajno i važno, može imati samo prolaznu vrijednost, a ono što se danas čini beznačajnim, u skorijoj ili, vjerojatnije, daljoj budućnosti bit će vrijedni fragmenti na kojima će se graditi temelji neke zaboravljene, nekad manje važne i zbog tog razloga nezabilježene (ili pak slučajno zabilježene) povijesti. Ključno pitanje koje se nameće jest na koji način odabrati ono što je dugoročno važno, a da pritom izbjegnemo neselektivno prikupljanje svega, stvarajući šum u komunikacijskom kanalu u kojemu se *od šume ne vidi stablo?*

To i slična pitanja otvaraju se pri promišljanju sadašnjosti i budućnosti dokumentacijskih, ali i muzejskih zbirki na koja, vjerujem, mnogi muzealci traže odgovore i praktična rješenja. U rješavanju pitanja i poteškoća nužno ih je ponajprije znati prepoznati, apostrofirati, kako bi se mogao pronaći (pravi) odgovor na (ispravno postavljeno) pitanje.

0 Fototeci Muzejskoga dokumentacijskog centra

Građa Fototeke MDC-a pripada vremenskom razdoblju od 1930-ih do danas (najstarija datirana fotografija pripada kraju 19. st., no ona je pojedinačan primjer). Fototeka sadržava više od 13 000 klasičnih (analognih) fotografija, negative, dijazozitive te više tisuća digitalnih fotografija svrstanih u albume Medijateke, podzbirke Fototeke. Fototeka je podijeljena na ove tematske cjeline: Muzeji i galerije Hrvatske (zgrade, postavi, izložbe, muzejski predmeti, aktivnosti,...), MDC (povijest i djelatnosti), Domovinski rat (ratne štete na zgradama, građi...), Muzej Vukovara u progonstvu, Kolekcionari (portreti i ambijenti), Crkvene zbirke i inventari (arhitektura i predmeti), Edukativna djelatnost u muzejima, Inozemstvo, bivša Jugoslavija. Osim fotografija koje su snimili muzealci i stručnjaci MDC-a, fond sadržava i fotografije autora kao što su Branko Balić, Antun Bauer, Marija Braut, Zvonimir Buljević, Boris Cvjetanović, Tošo Dabac, Damir Fabijanić, Mladen Grčević, Đuro Griesbach, Miljenko Smokvina, Šime Strikoman, Josip Šprajla, Krešimir Tadić, Pavo Urban, Milisav Vesović i Jozo Vranić. Načini prikupljanja fotodokumentacije MDC-a jesu obilazak muzeja (izložaba, postava, čuvaonica, radionica, zgrada...), izdavanje publikacija (tiskanih i elektroničkih), rad na projektima, događanja u organizaciji MDC-a te ona u kojima sudjelujemo (predavanja, simpoziji, radionice, kongresi,...), godišnja *Izvešća hrvatskih muzeja*, materijali pristigli od muzeja za Kalendar događanja te prikupljanje građe za Personalni arhiv zaslužnih muzealaca.

Izazovi prikupljanja, pretraživanja i pohrane

Iako postoji više izvora iz kojih se prikuplja građa za Fototeku, prikupljanje je izazov. Katkad je problem nedovoljno čest obilazak terena na kojima bi se mogla prikupiti recentna fotografska dokumentacija ili nedostatak fotografija koje bi muzeji mogli ustupiti MDC-u (ako imaju fotografije zadovoljavajuće kvalitete, a/ali raspoložu korisničkim pravima; jedan od razloga je i nedostatak muzejskih fotografa koji bi redovito dokumentirali muzejske predmete i pratili ostale segmente rada muzeja, a sličan je razlog i nedostatak sredstava za plaćanje profesionalnih usluga fotografiranja, posebice na redovitoj razini).

sl.5. Muzej revolucije naroda Hrvatske (osnovan 16.10.1945. pod nazivom Muzej narodnog oslobođenja u Zagrebu, 1991. godine postao dio današnjeg Hrvatskog povijesnog muzeja), detalj stalnog postava, Zagreb, 24 x 18 cm, fotograf Zlatko Movrin

sl.6. Muzej Sisak, Odjel narodne revolucije, detalj stalnog postava, 1964., 6 x 5,5 cm, Fotocentar Zagreb

sl.7. Osobe na otvorenju Gradskog muzeja Varaždin 16. studenoga 1925., ispred utvrde Stari grad. Muzej je utemeljen na poticaj Varaždinskoga muzealnog društva. 18 x 11,5 cm

sl.8. Ženska svečana narodna nošnja vezena srebrom i zlatom, iz okolice Vinkovaca, Gradski muzej Vinkovci

sl.9. Prva ravnateljica Muzeja grada Đakova (danas Muzeja Đakovštine), Hedviga Dekker (1925.—1963.), najzaslužnija za osnivanje muzeja

Kao rezultat svih tih okolnosti pojavljuju se amaterski napravljene fotografije koje mogu biti mnogobrojne i muzejima dostupne za korištenje te dostupne u smislu raspolaganja korisničkim pravima (ustupanja drugima), poput onih koje "okidaju" djelatnici muzeja. No često je kvaliteta takvih fotografija ispod minimalne razine za uvrštenje (čak i) u dokumentacijsku zbirku (fotografije su mutne, zrnate, loše kadrirane, upotrijebljena je prejaka bljeskalica pa je kontrast velik i motiv nerazpoznatljiv i sl.). Zbog nedostatka boljih, uz godišnja izvješća (uz koja se fotografije zasad objavljuju u pdf izdanju na mrežnim stranicama MDC-a) te za objavljivanje publikacija dobivamo i takve fotografije, kao i one poslone u minimalnoj rezoluciji, unutar pisanog dokumenta, koje nisu upotrebive za inventarizaciju i/ili za daljnju upotrebu. Jedna od nepovoljnih okolnosti jest izostanak slanja ili diskontinuitet pristizanja fotografija uz godišnja izvješća (probrane fotografije odgovarajuće kvalitete koje prikazuju djelatnost muzeja kroz godinu više su iznimka nego pravilo), tako da je time selekcija građe za zbirku još dodatno sužena, a eventualno retroaktivno pribavljanje gotovo nemoguća misija. Kada svemu tome pribrojimo premalo podataka (katkad u potpunosti izostanu legende), priljev građe sveden je na minimum.

Sigurna i trajna pohrana velikih količina podataka poseban je izazov koji još uvijek nije dugoročno riješen, a izazov je i učinkovit sustav pretraživanja (unutar same baze ili na mrežnim mjestima). Trenutačna baza sekundarne dokumentacije S++, koja je naslijedila prijašnji Paradox, nije pogodna za intuitivno pretraživanje, a pridodamo li tome činjenicu da pri prijenosu podataka iz prethodne baze nije bilo gubitaka u opsegu podataka, ali jest u njihovu lociranju – laički rečeno, podatci "nisu sjeli na mjesto", možemo zaključiti da je njihova upotreba time uvelike ograničena. To u praksi znači da su neki opisni dijelovi završili u poljima predviđenima za unos normiranih zapisa te su stoga postali nepretraživi (ako se ne ponovi cijeli opis, i to potpuno identično, nije ga moguće pronaći) – dakle, podatci postoje, ali pretragom nisu dohvatljivi.

Na tragu rješenja

Na tragu rješenja spomenutih izazova pojavila se nova inačica programa Modulor++, koja zasad daje potpunije rezultate pretraga i zahtijeva manje rigidne unose pojmova za pretragu (npr. nije potrebno prepisati opis kao u prethodnom primjeru). Kako je postupak u tijeku, osim kvalitetne programske podrške, bit će potrebno pročistiti zapis, normirati unos kad god je moguće, obaviti pridruživanju odgovarajućih predmetnica, a razvoj tezaurusa pojedinih područja – standardiziranih pojmovnika, za cijelu bi muzejsku zajednicu trebao biti važan zadatak na kojemu se kontinuirano radi.

U prilog tome govore i navodi iz *Priručnika za oblikovanje podataka za osnovne elemente opisa povijesnih zbirki* u kojemu su kolege iz Hrvatskoga povijesnog

muzeja istaknuli spomenuti problem: *Najveći problem koji se odnosi na unos, a potom i pretraživanje podataka zadaje nedostatak standarda za oblikovanje jedinstvenog standardiziranog nazivlja za jedinice građe i druge pojmove koji bi trebali biti jednoznačni i međusobno usklađeni, bez čega je nemoguće ostvariti kvalitetnu bazu podataka i njezino pretraživanje. [...] Osnovni izazov računalne obrade građe proizlazi iz potrebe za izradom standardiziranog pojmovnika kao preduvjeta za kvalitetnu informatizaciju muzeja.*²

Čak ni u posljednje vrijeme toliko spominjana digitalizacija koja bi trebala biti dio rješenja problema dostupnosti i čuvanja podataka ne može riješiti problem ako zapisi nisu pretraživi odnosno sustavno uređeni, i to ne samo na razini pojedine muzejske ustanove već i unutar šire muzejske zajednice.

Umjesto zaključka. Jedan od načina kojim bi se osigurao dugoročan razvoj Fototeke MDC-a jest poticanje muzeja da fotografije šalju periodički, bilo zajedno s godišnjim izvješćima u kojima prikazuju presjek svog rada kroz godinu, bilo uz projekte, edukativni, istraživački ili terenski rad, izložbe, kapitalne investicije u izgradnji ili uz ostvarenje novih stalnih postava, pri čemu bi te fotografije bile u službi vizualne dokumentacije o njihovom radu i dinamici promjena u muzejima. S protokom vremena dobiva se drugačija perspektiva i mijenja se značenje dokumentiranih aktivnosti: postavi, ljudi i načini na koje obavljamo svoje aktivnosti, pa čak i zgrade, mijenjaju se, a fotografije postaju dokumenti vremena.

Selekcija građe u vremenu kada je pristup podacima o nedavnim događanjima najlakše dostupan najpogodniji je oblik prikupljanja koji zahtijeva manje uloženog vre-

² Balog Vojak, Jelena i Šinkić, Zdenka: *Priručnik za oblikovanje podataka za osnovne elemente opisa povijesnih zbirki*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb, 2016., str. 8. i 10. (http://www.hismus.hr/media/documents/izdavastvo/prirucnik_za_oblikovanje_podataka.pdf, posljednji pristup 29.08.2018.)

sl.10. Pogled u unutrašnjost Atelijera Meštrović nakon oštećenja raketiranjem 7. listopada 1991. godine, 18 x 24 cm, fotograf Boris Cvjetanović

mena i truda od rekonstrukcije davno prošlih događaja i istraživanja podataka o njima. Ipak, netko mora obaviti odabir građe, prikupiti podatke o toj građi i poslati građu visoke kvalitete – taj zadatak najčešće ovisi o raspoloživom vremenu i volji određenog djelatnika u muzeju te o materijalu kojim raspolaže. Tome se pribraja i pitanje dođe različitog nazivlja koje se reflektira na pretraživanje i nekompatibilnost unutar iste muzejske zajednice, što je zadatak kojemu se sustavno i zajednički treba pristupiti.

Unatoč globalnoj umreženosti koja omogućuje pristup podacima i građi o muzejima, još uvijek prepoznajem prednosti objedinjavanja fotografske dokumentacije o hrvatskim muzejima u Fototeći MDC-a, a vjerujem da ona s vremenom može postati još važniji izvor. Nadam se da će te prednosti prepoznati i šira muzejska zajednica stvarajući tako *povijest muzeja u slikama*.

LITERATURA I IZVORI

1. Schaefer, Gerald; Stuttard, Matthew. Intuitive Image Database Browsing to Support Image Annotation / Intuitivno pretraživanje baze slike kao potpora označavanju slika. *Automatika: časopis za automatiku, mjerenje, elektroniku, računarstvo i komunikacije*, Vol. 53, No. 4, prosinac 2012., str. 335-361, <https://hrcak.srce.hr/93996>, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.7305/automatika.53-4.247> (posljednji pristup: 29. kolovoza 2018.).
2. ICOM RECOMMENDATIONS (Ethics of Acquisitions, 1970), <http://archives.icom.museum/acquisition.html#2> (posljednji pristup: 29. kolovoza 2018.).
3. Balog Vojak, Jelena; Šinkić, Zdenka. 2016. *Priručnik za oblikovanje podataka za osnovne elemente opisa povijesnih zbirki*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, http://www.hismus.hr/media/documents/izdavanje/prirucnik_za_oblikovanje_podataka.pdf (posljednji pristup: 29. kolovoza 2018.).

A LONG SECOND LOOK: THE HISTORY, STATE AND PERSPECTIVES OF THE PHOTOGRAPHIC COLLECTION OF THE MUSEUM DOCUMENTATION CENTRE

For more than half a century the Museum Documentation Centre has been collecting photographs of the architecture of museums, museum set-ups, exhibitions, campaigns, professionals and the museum activity in general in Croatia, the lands of the former Yugoslavia and to a lesser extent of Europe and countries of the world. The holdings of which it is composed, of more than 13,000 analogue photos, negatives, slides and several tens of thousands of digital photographs record our museum past, present and can be counted on to record those of the future too.

The paper presents the main units of the Photograph Collection and some of its specific features, and it is used as an example for the treatment of current problems concerning the selection, documentation, storage and searching of photographs as sources of documentation. It also discussed the new challenges, the collection and processing of a huge number of digital photographs, their accessibility and the maintenance of the storage system. The writer also touches on the issue of the transition of records from documentation fonds to museum material, and the current state of the Photographic Collection, its outlook and role in collaboration with museums for the sake of the development of a history of museums in pictures.